



AKADEMİK KONSERLER

MODERN ZAMANLARDAN DÖRT ELE YANSIYANLAR



AYÇA AYTUĞ

BURCU AKTAŞ URGUN

16 MAYIS 2024
19.00

İSTANBUL RESİM VE HEYKEL MÜZESİ 4. KAT

F. Poulenc	4 El için Sonat Prelude Rustique Finale
A Piazzola	1-Bordel 1900 2-Café 1930 3- Nightclub 1960 4- Concert d'aujourd'hui
Ö. Manav	İki Anadolu Ezgisi op.38 Kesik Çayır Biçilir Mi? Ay Nare Nare
G. Gershwin	Rhapsody in Blue

F. Poulenc: Dört El için Sonat

Dört el piyano müziği, müzik tarihinde çok uzun yıllar boyunca bir ev eğlencesi biçimi olarak gelişir. Özellikle orkestra için yazılmış müziklerle tanışmanın en pratik yolunun dört el uyarlamalarının yapılması olması sebebiyle popülarlığı radyo ve kayıtların ortaya çıkmasından çok önce zirveye ulaşır. Ancak orkestra, oda veya bale müziğinin uyarlamalarından veya transkripsiyonlarından oluşmayan, küçük ama çok çeşitli ilginç bir repertuar da vardır. Poulenc'in bu türe katkısı, 1918'de henüz 19 yaşındayken yazdığı erken dönem bir çalışma olan bu sonattır. Eserin birinci ve ikinci partilerinin birbirine çok yakın temaslara oturmalarını gerektiren pozisyonları sebebiyle, bir öğrencisi ile yakınlaşmak amacıyla yazdığı söylentisinin çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Toplam altı dakika süren üç bölümden oluşan bu "sonat", Poulenc tarafından alaycı bir dille adlandırılmış etkisi vermektedir. Her ne kadar klasik sonatın temel taslağını takip etse de olağan form ve gelişim yapı taşlarının hiçbirine sahip değildir. Sonat iddiası olmasa da eser Poulenc üzerindeki en önemli iki etkiyi, yani Satie ve Stravinsky'yi ortaya çıkaran melodik bir sadelikle birleşen kaba bir mizaha sahiptir. Fauré, Debussy veya Ravel'in esasen lirik piyano düetleri ile hiçbir benzerliği yoktur.

İlk bölüm ritmik canlılık sağlayan keskin, çarpıcı akorlarla birlikte, nabız gibi atan motor ritme sahip coşkulu bir melodiyle açılır. 'Prélude', Poulec'in Bartók'un Allegro Barbaro'suna ve Prokofiev'in Sarcasms'ına duyduğu ilhama tanıklık eder. Zıtlık oluşturan B teması ise narin ve naziktir. Gelişme, köprü gibi malzemelere hiç bulaşmadan gayet saf, sade ve ani bir atılım ile A temasına dönülerek bölümü bitirir. İkinci bölüme "Rustique" ismi verilmiştir ve anonim bir çocuk tekerlemesine benzeyen melodi ile açılır, aynı tema farklı katmanlar eklense de çocuksu duruluğunu sürdürerek sona erer. "Final", yine Satie'ye benzer bir sıklık ve denge içinde başlar. İlk bölümün baharatlı tadının ara sıra yeniden ortaya çıktığı çok neşeli bir danstır. Eş zamanlı 'presto' ve 'subito ppp' işaretleri duygusal belirsizliği artırırken Poulenc'in tüm yapıtlarında izlenen imzası yine şu soruları sorar: Genel olarak bu müzik ciddi mi, komik mi, kaygılı mı, neşeli mi, alaycı mı, şefkatli mi? Yoksa bunların bir kısmının veya tamamının karışımı mı?

A.Piazzola: Histoire du Tango

"Tango adındaki popüler müzikal formunu değiştirmek ve geliştirmek fikrimden doğan sebeplerle hayatımda çok büyük problemlerle karşılaştım." Gerçekten de Piazzola, bu popüler ve büyük ihtimalle zamanını tamamladıktan sonra unutulacak müzikal formu önemli bir sanat formu haline sokarak kalıcılığını sağlayan tek bestecidir. Arjantin'de başlayan ve çocukken taşındıkları New York'un arka sokaklarında geçen hayatının oyun arkadaşları gibi hapiste son bulmasını engelleyecek müzik yeteneğini önce bandoneon çalmadaki ustalığı daha sonra da tangoya getirdiği yeni anlayış ve solukla geliştirdiği besteleri ile büyük bir ün kazanır.

İlk tangosunu 1932 yılında yazan besteci, ona bandoneon ile Bach çalmayı öğreten Rachmaninoff'un öğrencisi Macar Bela Wilda'dan ilk müzik derslerini alır. Son kompozisyon öğretmeni ise Paris'de hocaların hocası Nadia Boulanger'dir. Boulanger'den bir diğer Avrupa kökenli çağdaş bir besteci olmaktansa özünü koruyarak en iyi olduğu alan olan Tango'ya dair besteler yapması konusunda destek görmesinin ardından kendini bütünüyle bu alana adayacak cesareti bulur. "Tango'nun Tarihi" adlı eser 1985 yılında gitar ve flüt için bestelenir ve bir sonraki yıl basılır. Birçok farklı ansambl için uyarlamaları bulunan bu eser bestecinin en meşhur eserlerinden biri olmuştur. Tangoyu Arjantin'deki genelevlerden ve dans salonlarından Avrupa ve Amerika'daki konser salonlarına taşımanın Piazzola'nın hayatını adadığı bir amaç olduğu düşünülse bu eser, içinde onun kıymetlisi Tango'nun tarihsel gelişimini anlatan bir hikâye barındırır.

İlk bölüm Bordel 1900, bizi Tango'nun doğduğu Buenos Aires'e götürür. Eşlerini, çocuklarını, ailelerini geçmişte bırakarak tek başlarına yabancı topraklara gelen göçmenlerin oluşturduğu işçi sınıfının uğrak yerleri olan eğlence mekânlarında çalınan bu müzik, genelevleri dolduran kadınların kendilerini görmeye gelen ayaktakımıyla dalga geçerken, ilgilerini çekmeye çalışırken, kavg ederken sürekli değişen ruh hallerinin coşku dolu bir dansla sunumudur.

İkinci bölüm Kafe 1930 ise Tango'nun başka bir çağını anlatır. İnsanlar 1900'lerde olduğu gibi sadece eğlence için dans etmeyi bırakmışlardır ve bunun yerine 1930'ların Paris'inde bir kafede oturup sadece dinlemeyi ve düşünmeyi tercih ederler. Daha müzikal ve daha romantik hale gelmiş Tango tam bir dönüşüm geçirmiştir; yeni ve çoğu zaman melankolik armonilerle eşliğinde hareketler daha yavaşlamış ve artık bir şarkıcı da eklenmiştir.

Üçüncü Bölüm Nightclub (Gece Kulübü) 1960, bizleri uluslararası alışverişin hızla genişlediği bir zamana götürür. Brezilya, Arjantin, Amerika etkileri Buenos Aires'te bir araya geldikçe Tango'ya caz, bossa nova gibi yeni ritimler ve armoniler girmeye başlamıştır. Seyirciler bu yeni Tango'yu ciddiyle dinlemek ve uygun bir şekilde dans edebilmek için gece kulüplerine akın eder. Bir zamanların ayıplanan ve hor görülen dansı, artık günümüzde ılımlı dans salonlarında uygulanan, nezh bir eğlence halini almıştır.

Son bölüm Concert d'aujourd'hui (Modern Zaman Konseri) de ise Tango müziğindeki tüm kavramlar artık modern müzikle iç içe geçmiştir. Bartok, Stravinsky ve diğer besteciler tango müziğine gönderme yapmaktadırlar. Stilize edilmiş bu tarz ile bugünün tangosu aynı zamanda geleceğin tangosu haline gelir. Ancak Tango, her daim içerisinde hırçınlık, asilik, küstahlık gibi duygular ile kalp kırıklıklarını yansıtmaya; paramparça olan hayaller neticesinde ortaya çıkan melankoliyi taşıyarak kalplerimizin derinliklerine girmeyi başaracaktır.

İki Anadolu Ezgisi

"Anadolu coğrafyasından iki halk şarkısını bir araya getiren İki Anadolu Ezgisi'nin ilk bölümü, 2010 yılında orkestra için bestelediğim Dört Türkü'nün 3. bölümünün dört el piyano uyarlamasıdır. Kırşehir yöresinden "Kesik Çayır Biçilir Mi?" adlı türkünün benim üzerinde çalıştığım versiyonu halk ozanı Neşet Ertaş'a aittir. Türkünün bağlama eşliğinde yapılan özgün icralarına yaklaşıma çabasıyla süslemelerin öne çıktığı bir işçilik, orkestral versiyona göre bu versiyonda nispeten azaltılmış, indirgenmiş olmakla birlikte yine de belirgindir. Bir uzun, iki kısa değerden oluşan karakteristik ritim kalıbının baştan sona egemen olduğu türkü, bu yönüyle Orta Anadolu oyun havalarının ruhunu taşır.

"Ay Nare Nare" başlıklı ikinci bölüm, Sason yöresinden kaynaklanan bir aşk şarkısının canlı ikinci bölmesinin bir uyarlamasıdır. Anonim bir Ermeni halk şarkısı olan "Ay Nare Nare"nin ilk bölümü ağır ve hüzünlü, ikinci bölümü canlı ve coşkuludur. Bir yarısı böylece dört el piyanoya uyarlanan bu halk şarkısı, Anadolu Ermeni müziğini araştıran Knar grubunun 1999 yılında yapmış olduğu kayıt aracılığıyla keşfedilmiştir. Şarkının vokal partilerini –zılgıtlar dahil olmak üzere– bütün görünümüleriyle piyano klavyesine taşımaya çalışan uyarlamada, davul partisi, karakteristik ritimleriyle klavyenin uç ses bölgelerinde neredeyse kesintisiz biçimde boy gösterir. Piyano ikilisi Gülrü Ensari ile Herbert Schuch'un dans temalı CD projeleri için rica ettikleri ve doğuşuna vesile oldukları İki Anadolu Ezgisi'nin prömiyeri ve ilk kaydı Ensari ve Schuch'un etkileyici yorumlarıyla yapılmıştır. Yaptı 2015 yılının son haftaları ile 2016 yılının ilk aylarında bestelenmiştir."

Özkan Manav

G. Gerschwin: Rhapsody in Blue

"Her şey trende oldu. Çelik gibi ritimleri, çingiraklı sesiyle belki trenler birçok besteciye benim gibi heyecanlandırıyordu. Sık sık gürültünün tam ortasında müzik duyuyorum ve orada aniden rapsodinin başından sonuna kadar tüm yapısını duyduğum ve hatta kâğıt üzerinde gördüm. Aklıma yeni bir tema gelmedi, ama kafamda zaten var olan tematik malzeme üzerinde çalıştım ve kompozisyonu bir bütün olarak kavramaya çalıştım. Bunu Amerika'nın, içinde her şeyi eritebilen geniş potasının, taklit edilemez ulusal moralimizin, metropol çalğunlığımızın bir tür müzikal kaleydoskopu olarak duydum. Boston'a ulaştığımda içerikteki üzerinde çalışılacak ayrıntılar dışında net bir plan elde etmiştim."

Şüphesiz en ünlü eserini yaratım aşamasını anlattığı bu sözlerle rağmen Gershwin'in cesaretini toplayıp bu eseri yazmaya karar vermesi oldukça zor olur. Eseri yazmasını isteyen Paul Whiteman Gershwin'i sadece bir caz adamı olmadığına inandırmak için ciddi bir konçerto bestelemeye ikna etmeye çalışır ancak besteci böyle bir eseri sadece üretebilecek kapasitede olmadığına inanmaktadır; aynı zamanda eseri yazabilmek için de bir aydan kısa zamanı vardır.

Gershwin nasıl orkestrasyon yapılacağını bile bilmediğini söyleyerek itiraz ettiğinde Whiteman ona sadece taslağını oluşturmasının yeterli olacağını ve orkestrasyonunun Ferde Grofe tarafından yapılacağını söyleyerek onu ikna eder. Besteci de sadece üç hafta içinde eseri iki piyano için yazar ve teslim eder. Rhapsody in Blue 1924 yılının Şubat ayında New York'da ilk kez seslendirilir ve büyük başarı kazanır. Eser aslında içinde caz, blues, ragtime ve aşk temalarının izlenebileceği tek bir solist yerine caz orkestralarında doğaçlama soloların arka arkaya çalındığı jam session'lara benzeyen bir senfonik eserdir. Avrupa egemenliği altındaki ciddi müzik kavramının ortasında ortaya çıkan "Amerikan Müziği Nedir?" sorusuna verilen en uygun cevaptır.